

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ОСОБЛИВОСТІ МОДЕЛІ ВІЙСЬКОВОЇ ЮСТИЦІЇ В УМОВАХ ДІЇ РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

ORGANIZATIONAL AND LEGAL FEATURES OF THE MODEL OF MILITARY JUSTICE UNDER MARTIAL LAW IN UKRAINE

Курінний Є.В., д.ю.н., професор,
професор кафедри конституційного та адміністративного права
Запорізький національний університет

Результати ретроспективного погляду на історію військової юстиції в Україні дозволяють стверджувати, що: після розпаду СРСР наша держава успадкувала розвинуту систему органів військової юстиції з багаторічною практикою функціонування своїх основних складових та цілком кваліфікованим персоналом військових юристів (суддів, прокурорів, слідчих); не дивлячись на певні організаційно-правові кроки (поновлення функціонування системи військових прокуратур у 1993 році або перейменування у тому ж році військових трибуналів у військові суди) цілеспрямованих та комплексних трансформацій органів військової юстиції в нашій державі не здійснювалося; відповідне реформування відбувалося у межах неодноразових загальних змін насамперед системи правосуддя та органів прокуратури; невміння або навмисне небажання визначати та реалізовувати групи нагальних суспільних потреб у зазначеній сфері спочатку призвело до повної ліквідації військових судів у 2010 році, а через 9 років, в умовах 5-ти річної агресії рф, – до ліквідації військових прокуратур. Головною організаційною особливістю моделі військової юстиції в теперішніх умовах дії режиму воєнного стану в Україні є її фактична відсутність та покладання здійснення відповідних захисних функцій на цивільні суди та далекі від військової справи правоохоронні інституції. Такий стан речей цілком припускає, що у перспективі (яка насамперед пов'язана із завершенням агресії рф та збереженням української державності і суверенітету), враховуючи накопичену відповідну юридичну практику, збережеться актуальність питання про подальше реформування військової юстиції, яке де-факто можливе у двох організаційних форматах – автономному та змішаному. Враховуючи набутий за часи війни досвід, тенденції щодо намірів українських законодавців запровадити правові новації, які безпосередньо пов'язані з поновленням військових судів та військової прокуратури, а також створенням нового правоохоронного органу – Військовою поліцією, найбільш оптимальним для нашої держави виглядає варіант поступового запровадження змішаної моделі військової юстиції.

Ключові слова: військова юстиція, військові суди, військова прокуратура, суспільні потреби, Збройні Сили України, оборона, воєнний стан.

The results of a retrospective look at the history of military justice in Ukraine suggest that: after the collapse of the USSR, our state inherited a developed system of military justice bodies with many years of practice of functioning of its main components and a fully qualified staff of military lawyers (judges, prosecutors, investigators); despite certain organizational and legal steps (resumption of the functioning of the system of military prosecutors in 1993 or renaming military tribunals into military courts in the same year) no targeted and comprehensive transformation of the military justice system in our country has been carried out; the relevant reforms have been carried out within the framework of repeated general changes, primarily in the justice system and prosecution bodies; the inability or deliberate unwillingness to identify and implement groups of urgent social needs in this area first led to the complete liquidation of military courts in 2010, and 9 years later, in the context of 5 years of Russian aggression, to the liquidation of military prosecutors' offices. The main organizational feature of the model of military justice in the current conditions of martial law in Ukraine is its actual absence and the assignment of relevant protective functions to civilian courts and law enforcement institutions that are far from military affairs. This state of affairs fully assumes that in the future (which is primarily related to the end of the Russian aggression and the preservation of Ukrainian statehood and sovereignty), taking into account the accumulated relevant legal practice, the issue of further reform of military justice will remain relevant, which is de facto possible in two organizational formats – autonomous and mixed. Taking into account the experience gained during the war, trends in the intentions of Ukrainian legislators to introduce legal innovations directly related to the restoration of military courts and military prosecutors, as well as the creation of a new law enforcement agency – the Military Police, the most optimal option for our country is the gradual introduction of a mixed model of military justice.

Key words: military justice, military courts, military prosecutor's office, public needs, the Armed Forces of Ukraine, defense, martial law.

Вступ. Під час війни, особливо за таких ускладнюючих обставин як широкомасштабність та довготривалість воєнних дій, у першу групу черговості своєї реалізації виходять різновиди суспільних потреб, що безпосередньо стосуються питань забезпечення безпеки та оборони країни.

Неостанніми серед зазначених запитів є потреби, пов'язані з належною організацією правоохоронних структур, на які покладено виконання функцій військової юстиції.

Згідно напрацювань співробітників Женевського центру з питань урядування у секторі безпеки (DCAF) під військовою юстицією слід розуміти – окрему правову підсистему у межах національної правової системи. Вона стосується військовослужбовців та інших осіб, які виконують обов'язки військової служби, в окремих випадках – цивільних осіб. Система військової юстиції діє з метою здійснення правосуддя, забезпечення військового порядку, дисципліни та зміцнення бойової (операційної) спроможності збройних сил у спосіб та відповідно до процедур, які можуть відрізнятися від загальних, що діють у національній правовій системі [1, с. 2].

Основу органів системи військової юстиції складають: військові суди; військова прокуратура; військова полі-

ція (жандармерія). Крім того, в окремих країнах можна зустріти такі інституції як військова адвокатура та військовий омбудсмен.

Нажаль окремі непрораховані та недалекоглядні організаційно-правові заходи, що характеризувалися ліквідацією системи військових судів у 2010 році та органів військової прокуратури у 2019 році, фактично ліквідували вітчизняну систему органів військової юстиції. Найприкрішим є те, що ці необачливі кроки відбулися – перший, за неповних чотири роки до початку агресії рф, а другий за 2,5 роки до широкомасштабного вторгнення цієї країни в Україну.

Слід погодитися з представниками лабораторії законодавчих ініціатив, які зазначають, що у січні 2025 року в українському медіапросторі почали активно обговорювати суди над українськими офіцерами за фронтові невдачі, спричинені, зокрема, СЗЧ (самовільним залишенням частини). Обидві проблеми актуалізують дискусію про військову юстицію.

Прихильники військової юстиції наголошують, що військовими справами мають займатися органи слідства, прокурори та судді, які мають чітке розуміння специфіки військової служби, статутних взаємовідносин, а також обізнані у технічному боці військової справи.

Обсяг «військових» справ зростає з кожним роком. Якщо у 2023 році показник таких правопорушень не досяг і 30 тисяч, то станом на 2024 рік нараховується майже 94 тисячі військових кримінальних правопорушень, з них 24 тисячі кваліфіковано як особливо тяжкі злочини.

Такий стан справ справедливо порушує питання відродження в Україні військової юстиції. Головним аргументом для ліквідації системи військової юстиції стало прагнення позбутися радянської спадщини та переконання, що армія не потрібна, адже зовнішніх загроз начебто не було. Ба більше, на той момент Україна отримувала конкретні рекомендації від окремих інституцій Ради Європи, зокрема Венеційської комісії, наприклад, щодо необхідності ліквідації військової прокуратури. При тому, що більшість країн Європи та Північної Америки не лише зберегли власні історично сформовані системи військової юстиції, а й активно їх розвивають.

Ідеї про відновлення військової юстиції чи її окремих елементів – військової поліції, військової прокуратури, військових судів, а можливо, навіть і військової адвокатури – циркулювали ще з початку російсько-української війни у 2014 році. З 2015 року в парламенті реєструвалися численні ітерації законодавчих ініціатив з цього питання. Проте лише в червні 2024 року, на третьому році повномасштабної війни, парламенту вдалося прийняти за основу законопроект щодо створення військової поліції, а вже на початку цього року з аналогічним результатом Рада розглянула законопроект, що пропонує запровадити спеціалізацію суддів з розгляду військових кримінальних правопорушень.

Серед аргументів «проти» негайного відновлення цієї сфери юстиції у повному обсязі небезпідставно наводяться: відсутність підготовлених військових правників; відсутність значного фінансового забезпечення в умовах критичного браку ресурсів; перспектива зловживань у закритій системі при слабкому демократичному цивільному контролі [2].

Однак вагомим обґрунтуванням за відновлення військової юстиції може виступати значна кількість злочинів (понад 140 тисяч) скоєних представниками окупаційної армії РФ, та ще більший показник кримінальних правопорушень, вчинених українськими військовослужбовцями у минулому році, що зараз розслідуються Нацполіцією України.

Питання організації військової юстиції регулюються нормами так званої комплексної галузі військового права, а якщо точніше – військового законодавства, основу якого у частині організації даного різновиду юстиції складають адміністративно-правові норми.

Окремим організаційним аспектам функціонування військової юстиції присвячені праці таких правників як: М.О. Андрієць, В.О. Вдовитченко, О.М. Пасенюк, В.В. Пахомов, Ю.Є. Полянський, Ю.О. Ремескова, В.І. Шишкін, О.І. Шкуропацький та ін.

За теперішніх обставин, коли широкомасштабна агресія РФ триває в Україні вже четвертий рік, фізичні можливості забезпечення якісного (повного, всебічного та своєчасного) розслідування злочинів вчинених військовослужбовцями з огляду на їх постійне кількісне зростання перетворюється у перманентну невирішену проблему, постає нагальність з'ясування організаційно-правових особливостей моделі військової юстиції в умовах дії режиму воєнного стану в Україні, яка окрім своєї актуальності, також визначає головну мету даної роботи.

На початку викладення основного матеріалу необхідно зазначити, що в нашій державі тривалі роки діяла пострадянська парадигма військової юстиції, у значній мірі успадкована від СРСР.

Після проголошення незалежності України 24 серпня 1991 року, на теренах нашої молоді держави було дислоковано: три загальновійськові і дві танкові армії,

армійський корпус, чотири повітряних армії, окрему армію Протиповітряної оборони, ракетну армію, Чорноморський флот, два вузли Системи попередження про ракетний напад, інші військові формування чисельністю близько 960 тисяч осіб, 6,5 тисячі танків, 7 тисяч броньованих машин, 1,5 тисячі літаків, 350 кораблів, 1272 ядерні бойові головки МБР (міжконтинентальних балістичних ракет), 2,5 тисячі одиниць тактичної ядерної зброї [3].

Належна функціональність такої військової потуги забезпечувалась не тільки відповідними рівнями військового управління, а й діяльністю військових правоохоронних структур, які мали ефективно реагувати на будь-які прояви порушення військової дисципліни та чинного законодавства з боку такої широкої категорії спеціальних суб'єктів як військовослужбовці.

Згідно норм зафіксованих у Главі 3-1 Закону України № 2022-X від 05.06.1981 «Про судоустрій України» (чинний до 01.06.2002) на той час в Україні діяли військові суди гарнізонів як місцеві суди, військові суди регіонів і Військово-Морських Сил як апеляційні суди. Військовий суд гарнізону утворюється на території, на якій розташовано один або кілька військових гарнізонів (ст. 39-2 цього Закону).

Відповідно до ст. 38-5 зазначеного законодавчого акту, військові суди розглядали: 1) справи про всі злочини, вчинені військовослужбовцями Збройних Сил, Прикордонних військ, Служби безпеки України та інших військових формувань, що створюються Верховною Радою України і Президентом України, а також військовозобов'язаними під час проходження ними зборів; 2) всі справи про шпигунство; 3) справи про злочини проти встановленого порядку несення служби, вчинені особами начальницького складу виправно-трудових установ; 4) справи про злочини, вчинені певними категоріями осіб, що визначаються законодавством України; 5) справи про адміністративні правопорушення військовослужбовців; 6) справи за скаргами військовослужбовців на неправомірні дії військових службових осіб і органів військового управління; 7) справи про захист честі і гідності, сторонами у яких є військовослужбовці або військові організації. 8) інші справи, пов'язані із захистом прав і свобод військовослужбовців та інших громадян, а також прав і законних інтересів військових частин, установ, організацій.

Наступний Закон України «Про судоустрій України» № 3018-III від 07.02.2002 зберіг систему військових судів, зокрема у частині 1 статті 19 даного Закону зазначалось, що військові суди належать до загальних судів і здійснюють правосуддя у Збройних Силах України та інших військових формуваннях, утворених відповідно до закону.

У складі апеляційних судів діяли військові судові палати (частина 6 статті 25 вказаного Закону), так само у структурі Апеляційного суду України функціонувала військова судова палата (частина 2 статті 32 зазначеного Закону).

З 1991 року чисельність військовослужбовців ЗСУ неухильно скорочувалася. Так, у 2000 році їх налічувалось 310 тисяч, 2005 – 180 тисяч, 2010 – 159 тисяч, а у 2014 – 119 166 військовослужбовців [4].

Напевне у зв'язку з такою тенденцією Указом Президента України №1262/2004 «Про ліквідацію окремих військових місцевих судів та внесення змін до мережі і кількісного складу суддів військових апеляційних та військових місцевих судів» від 19.10.2004 було зменшено чисельність військових суддів до 132 осіб (було 157), а також ліквідовано сім місцевих військових судів Дарницького, Євпаторійського, Запорізького, Івано-Франківського, Луганського, Полтавського та Феодосійського гарнізонів.

У положеннях чергового Закону України № 2453-VI «Про судоустрій і статус суддів» від 07.07.2010, про

військові суди взагалі не було згадки, а Указом Президента України «Про ліквідацію військових апеляційних і військових місцевих судів» №900/2010 від 14 вересня 2010 року, систему згаданих (двох касаційних та тринадцяти місцевих) судів було ліквідовано.

Якщо заходи щодо оптимізації системи військових судів у 2004 році в цілому були сприйняті нейтрально, то повна ліквідація зазначених судів, викликала переважно негативні реакції як серед представників правничого наукового середовища, так й репрезентантів відповідного суддівського цеху (як довів час, така позиція мала рацію).

Другим основним елементом військової юстиції беззаперечно можна вважати військову прокуратуру. Дана структура теж відзначається своєю складною історією. Зокрема редакція Закону України «Про прокуратуру» від 29 листопада 1993 року включила до системи органів прокуратури військові прокуратури. Їхня юрисдикція розрізнялась за суб'єктом вчинення діянь та включала злочини, вчинені представниками оборонної сфери.

У 2012 році система військової прокуратури була ліквідована, натомість було виокремлено напрям роботи цих органів у військовій та оборонній сфері. Збройний конфлікт на території України, який триває з 2014 року, знову повернув питання діяльності військових прокуратур до порядку денного. Було запроваджено нову структуру відповідних органів прокуратури. За цих умов до їхньої юрисдикції було віднесено і порушення законів та звичаїв війни.

З 20 листопада 2019 року прокуратура припинила виконання функцій досудового розслідування, але продовжила здійснювати процесуальне керівництво у розслідуванні, тобто організацію і координацію досудового слідства.

У 2019 році військові прокуратури знову були ліквідовані. Однак питання вчергове актуалізувалось після повномасштабного вторгнення РФ на територію України 24.02.2022 [5].

Важливою функцією у сфері військової юстиції залишається досудове розслідування. Згідно норм статті 38 чинного КПК України досудове слідство здійснюють: слідчі підрозділи органів Національної поліції, органів безпеки, органів Державного бюро розслідувань; підрозділ детективів, підрозділ внутрішнього контролю Національного антикорупційного бюро України; підрозділи детективів органів Бюро економічної безпеки України.

В той же час дізнання здійснюють підрозділи дізнання або уповноважені особи інших підрозділів: органів Національної поліції; органів безпеки; органів Бюро економічної безпеки України; органів Державного бюро розслідувань; Національного антикорупційного бюро України.

Окрім військових судів та військових прокуратур, які мали найбільш широкий арсенал засобів кримінальної та адміністративно-правової охорони відносин, які безпосередньо стосувались різноманітних обов'язків військовослужбовців незалежно від їх звань та посад у відповідній військовій ієрархії, в Україні тривалий час функціонують мілітарні інституції зі спеціальними повноваженнями.

Першим таким органом можна вважати Військову службу правопорядку у Збройних Силах України, діяльність якої регламентована нормами № 3099-III Закону України «Про Військову службу правопорядку у Збройних Силах України» від 07.03.2002.

Військова служба правопорядку у Збройних Силах України – спеціальне правоохоронне формування у складі Збройних Сил України, призначене для забезпечення правопорядку і військової дисципліни серед військовослужбовців Збройних Сил України у місцях дислокації військових частин, у військових навчальних закладах, установах та організаціях, військових містечках, на вулицях і в громадських місцях; для запобігання кримінальним та іншим правопорушенням у Збройних Силах України, їх припинення; для захисту життя, здоров'я, прав і законних

інтересів військовослужбовців, військовозобов'язаних під час проходження ними зборів, працівників Збройних Сил України, а також для захисту майна Збройних Сил України від розкрадання та інших протиправних посягань, а так само для участі у протидії диверсійним проявам і терористичним актам на військових об'єктах.

Іншою допоміжною структурою, на яку покладене виконання окремих функцій військової юстиції є військова контррозвідка. Згідно ст.12 Закону № 2229-ХІІ України «Про Службу безпеки України» від 25.03.1992 – органи військової контррозвідки створюються для контррозвідувального забезпечення Збройних Сил України і Державної прикордонної служби України та інших військових формувань, дислокованих на території України. Також військова контррозвідка входить до системи СБУ (ст. 9 вказаного Закону). Домінуючими формами діяльності органів контррозвідки є негласна діяльність з використанням різноманітних методів оперативного-розшукової діяльності.

Здійснений стислий ретроспективний огляд становлення, розвитку та фактичної ліквідації основних структур військової юстиції в Україні на початок широкомасштабного вторгнення РФ в лютому 2022, дозволяє стверджувати, що: після розпаду СРСР, Україна успадкувала не тільки майже мільйонні Збройні сили, а й розвинуту систему органів військової юстиції з багаторічною практикою функціонування своїх основних складових та цілком кваліфікованим персоналом; не дивлячись на певні організаційно-правові кроки (поновлення функціонування системи військових прокуратур у 1993 році або перейменування у тому ж році військових трибуналів у військові суди) цілеспрямованих та комплексних трансформацій органів військової юстиції в нашій державі не здійснювалося; відповідне реформування відбувалося у межах неодноразових загальних змін насамперед системи правосуддя та органів прокуратури; невміння або навмисне небажання визначати та реалізовувати групи нагальних суспільних потреб у зазначеній сфері спочатку призвело до повної ліквідації військових судів у 2010 році, а через 9 років в умовах 5-ти річної агресії РФ – до ліквідації військових прокуратур; необачні та поспішні заходи у зазначеній сфері спричинили виникнення чергової проблеми, пов'язаної із правовим забезпеченням належного режиму законності та невідкладного реагування на факти скоєння правопорушень у ЗСУ та інших оборонних структурах України.

За останні три роки, накопичилась достатньо численна і не тільки позитивна практика виконання функцій військової юстиції. З ініціативою окремих народних депутатів України за вказаний період вживались кроки спрямовані насамперед на створення військової поліції, поновлення функціонування військової прокуратури та запровадження спеціалізації суддів з розгляду військових кримінальних правопорушень.

Так, 01.04.2022 Верховною Радою України був прийнятий законодавчий акт «Про внесення змін до деяких законів України щодо удосконалення діяльності органів прокуратури в умовах збройної агресії проти України», норми якого фактично поновлювали діяльність військових прокуратур, однак Президентом України він був відхилений як такий, що не відповідає Конституції України.

Окрім того, спробою нормативно-правового адаптування діяльності органів прокуратури до реалій воєнного часу можна вважати затверджене Наказом Генерального прокурора №144 від 30.05.2023 Положення про Спеціалізовану прокуратуру у сфері оборони (на правах Департаменту) Офісу Генерального прокурора.

Також в даний час в українському парламенті на розгляді перебуває законопроект № 6569-д від 31.05.2024 «Про Військову поліцію», що готується до другого читання, у статті 1 якого зафіксовано, що Військова поліція є військовим формуванням з правоохоронними функціями, що

входить до складу сектору безпеки і оборони, призначенням якого є забезпечення правопорядку і військової дисципліни у Міністерстві оборони України, Збройних Силах України та Державній спеціальній службі транспорту. Діяльність Військової поліції спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України через Міністра оборони України. Під час дії правового режиму воєнного чи надзвичайного стану загальне керівництво та координацію діяльності Військової поліції здійснює Головнокомандувач Збройних Сил України.

До того ж, в українському парламенті включено до порядку денного проєкт Закону України № 4229-IX від 11.02.2025 положення якого передбачають викласти частину третю статті 18 чинного Закону України «Про судоустрій і статус суддів» у наступній редакції: «У місцевих загальних судах та апеляційних судах діє спеціалізація суддів із здійснення кримінального провадження щодо неповнолітніх та спеціалізація суддів зі здійснення кримінального провадження у справах про військові кримінальні правопорушення, кримінальні правопорушення проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку».

На мій погляд, складові моделі військової юстиції за функціями, що реалізуються ними, можна поділити на основні та допоміжні.

До основних слід віднести структури, які реалізують наступні функції: судочинства; досудового розслідування (слідства та дізнання); оперативного супроводження вказаного розслідування; забезпечення правопорядку і військової дисципліни серед військовослужбовців, а також розшук та затримання військових-правопорушників; виконання кримінальних покарань, адміністративних та дисциплінарних стягнень; організацію і процесуальне керівництво досудовим розслідуванням та підтримання публічного обвинувачення в суді; надання адвокатами професійної правничої допомоги військовослужбовцям.

Допоміжні функції у сфері військової юстиції забезпечують: відповідні підрозділи та фахівці (військові експерти) Науково-дослідних інститутів, що функціонують у складі Міністерства юстиції України та здійснюють судові військові експертизи, юридичні служби ЗСУ та інших військових формувань та навчальні військово-юридичні заклади освіти (Військово-юридичний інститут Національного університету імені Ярослава Мудрого, Військовий інститут Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Національний університет оборони України).

Однією з відчутних організаційних проблем пов'язаних з військовою юстицією, залишається багаточисельність органів, які здійснюють функції досудового розслідування у цій сфері (слідчі або детективи НПУ, ДБР, СБУ, НАБУ, БЕБ). На мій погляд з часом, у разі утворення єдиного органу досудового розслідування (відповідного департаменту Мінюсту України або окремого агентства чи бюро на рівні центрального органу виконавчої влади), у його структурі цілком можливим виглядає утворення спеціалізованих підрозділів щодо розслідування військових злочинів.

Також, зважаючи на значну чисельність військовослужбовців, котрі служать або пройшли службу в Силах

оборони України в умовах війни, заслуговує на увагу вирішення питання запровадження в нашій країні інституту Військового омбудсмена.

Загалом виконання функцій військової юстиції може здійснюватися у межах щонайменше трьох різновидів організаційних конструкцій: 1) за відсутності окремої моделі військової юстиції та виконання її функцій у системі загальної юстиції; 2) в умовах об'єднання певних елементів військової і загальної юстиції у межах змішаної моделі із залученням фахівців як спеціального, так й загального юридичного спрямування; 3) у межах автономної моделі військової юстиції, яка забезпечує повний обсяг виконання відповідних функцій, без участі інституційного потенціалу загальної юстиції.

Ознайомлення з історією функціонування вітчизняної військової юстиції дозволяє висловити думку про те, що за більш ніж 30-ти річну свою історію, вона пройшла шлях від своєї автономної організації до її фактичної інституціональної відсутності та забезпечення реалізації своїх надважливих функцій (особливо в умовах тривалої та виснажливої війни) складовими, що характеризуються приналежністю значним чином до цивільної юстиції, а значить апріорі неспроможними у належній мірі гарантувати повноту, своєчасність та всебічність розслідування відповідних груп злочинів та притягнення до відповідальності винних осіб, які їх скоїли.

Тому на підставі викладеного можна **констатувати**, що головною організаційно-правовою особливістю моделі військової юстиції в умовах дії режиму воєнного стану в Україні є її фактична відсутність та покладання здійснення відповідних захисних функцій на цивільні суди та на далекі від військової справи окремі правоохоронні інституції.

Такий стан речей, цілком припускає, що у перспективі (яка насамперед пов'язана із завершенням агресії РФ та збереженням української державності і суверенітету), враховуючи накопичену відповідну юридичну практику, збережеться актуальність питання про подальше реформування військової юстиції, яке де-факто можливе у двох організаційних форматах – автономному та змішаному.

Враховуючи набутий за часи війни досвід, тенденції щодо намірів українських законодавців запровадити правові новації, які безпосередньо пов'язані з поновленням військових судів та прокуратур, а також створенням Військової поліції, найбільш оптимальним для нашої держави виглядає варіант поступового запровадження змішаної моделі військової юстиції.

Головними аргументами такого вибору слід вважати: помітно менший за часом період запровадження; суттєву матеріальну заощадливість цього підходу у порівнянні з автономною моделлю; гнучкість, що забезпечує високу адаптованість до втілення у життя нагальних груп видів суспільних потреб, які стосуються юстиції взагалі та військової юстиції зокрема; досягнення необхідного балансу між кількістю правників-військовослужбовців та фахівців-репрезентантів інших різновидів юстиції; можливість врахування специфіки здійснення правосуддя та попереднього розслідування під час реалізації завдань військової юстиції.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вашакмадзе М. Особливості військової юстиції : практичне керівництво. Міндія Вашакмадзе. Женева : DCAF, 2018. 52 с.
2. Військова юстиція: як створити, щоб не треба було ліквідувати? ЛЗІ. 25 січня 2024. URL: <https://parlament.org.ua/analytics/vijskova-yustycziya/> (дата звернення 15 лютого 2025)
3. Лазоркін Віталій. Збройні сили України: 1991-2001. "Універсум". Вип. № 217-218 (листопад-грудень) 2011. URL: <https://universum.lviv.ua/magazines/universum/2011/6/lazork.html> (дата звернення 17 лютого 2025)
4. Андрій Шинко. Чисельність Збройних Сил України у 1993-2015 pp. Ukrainian Military Pages. 6 березня 2015. URL: <https://www.ukrmilitary.com/2015/03/1993-2015.html> (дата звернення 17 лютого 2025)
5. Закон про повернення військових прокурорів: чи потрібно президенту його підписувати? Zmina. 8 квітня 2022. URL: <https://zmina.info/articles/zakon-pro-povernennya-vijskovyih-prokuroriv-chy-potribno-prezydentu-jogo-pidpysuvaty/> (дата звернення 17 лютого 2025)